

Wrocław, 5. 05. 2016 r.

Prof. dr hab. Barbara Kutkowska
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Recenzja pracy doktorskiej Tadeusza Orlańskiego

pt.: „*Aspekty chowu danieli (Dama dama) w koncepcji programu „zazielenienia”*”

Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej”

wykonana dla Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt

Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu

1. Uzasadnienie podjęcia tematu badań

Od kilku już lat trwają dyskusje na temat wysokości i formy finansowania rolnictwa z budżetu Unii Europejskiej w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Wspólna Polityka Rolna jest jedną z najbardziej krytykowanych polityk Unii. Jako polityka redystrybucyjna została obciążona negatywnymi konsekwencjami „pogoni za rentą”. Choć reformy WPR nieco zmieniły jej charakter, istnieje potrzeba dalszych zmian. Podkreślana jest przede wszystkim potrzeba legitymizacji wsparcia tego sektora ze środków publicznych. Jako zasadne uważa się realizację koncepcję strategii „Europa 2020” w zakresie konkurencyjności i innowacyjności, ochrony klimatu, ochrony środowiska oraz spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej. W coraz większym zakresie nagradza się producentów rolnych za dostarczanie dóbr i usług o charakterze publicznym, także tych dotyczących pełnienia przez rolnika funkcji strażnika środowiska naturalnego i dobrostanu zwierząt.

Wykonana przez Doktoranta praca w swojej problematyce wpisuje się w nurt koncepcji „zazielenienia” WPR, tak więc jej podjęcie znajduje szerokie uzasadnienie. Koncepcje „zazielenienia”, podstawowego ale i bardzo krytykowanego w dotychczasowej formie, instrumentu wspierania dochodów rolniczych, jakim jest system dopłat bezpośrednich, opiera się na dywersyfikacji upraw na gruntach ornych, utrzymaniu trwałych użytków zielonych oraz zagospodarowaniu obszarów proekologicznych. Wymogi tego systemu prowadzą do zwiększenia produkcji pasz w gospodarstwie, które powinny być zagospodarowane przez zwierzęta gospodarskie. Pomysł, aby była to hodowla danieli jest na pewno nowatorski, sprzyja funkcji krajobrazowej oraz turystycznej terenów wiejskich. Autor w swojej pracy rozstrzyga także, czy jest on dla rolnika opłacalny. Człowiek, także producent rolny, w swoich decyzjach zachowuje się jak „*homo oeconomicus*” myśląc o zysku, to

przepisy prawa i normy, także etyczne nakazują bycie w większym stopniu „*homo emphaticus*” również w stosunku do środowiska przyrodniczego.

2. Ocena układu i struktury pracy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy, wraz z wykazem piśmiennictwa, 126 stron. W tekście znajduje się 50 tabel i 8 wykresów. Szkoda, że Doktorant nie umieścił w załączeniu ich wykazu, co bardzo ułatwia analizę tekstu. Praca składa się z siedmiu rozdziałów głównych z podrozdziałami, podsumowania i spisu literatury. Układ pracy jest prawidłowy i typowy dla naukowych opracowań monograficznych. Rozpoczynają ją zagadnienia wstępne i przegląd piśmiennictwa oraz metodyka. Kolejne rozdziały, dla mnie najbardziej interesujące, dotyczą analizy ekonomicznej chowu danieli w oparciu o zaproponowane modelowe technologie. Pracę kończy rozdział będący dyskusją nad opłacalnością chowu danieli przy zastosowaniu różnych modeli technologii wraz z oceną wpływu technologii na reprodukcję materii organicznej gleby. Podsumowanie stanowi syntezę prowadzonych analiz.

Wykaz literatury obejmuje zarówno publikacje naukowe, jak i dokumenty i instrukcje, a także regulacje prawne związane z analizowanym zagadnieniem. W przyszłości, przy publikacji pracy warto te źródła rozdzielić. Doktorant wykorzystał bogatą literaturę tematu sięgając po 182 pozycje, w tym 36 obcojęzyczne. Układ i strukturę oceniam bardzo dobrze. Jest to praca pod tym względem przemyślana i uporządkowana, o zachowanej logice kolejności rozdziałów.

3. Ocena merytoryczna pracy

a) tytuł pracy, cel praktyczny i poznawczy

Tytuł pracy odpowiada jej treści. Cel pracy (str. 10) to określenie parametrów organizacyjno-ekonomicznych dla różnych rodzajów systemów chowu danieli w sytuacji „zazielenienia” Wspólnej Polityki Rolnej. Tak sformułowany cel ma charakter aplikacyjny. Zdecydowanie bardziej naukowy (poznawczy) charakter ma cel dotyczący wpływu chowu danieli na jakość środowiska. Zaskakujące jest dla mnie brak postawionych hipotez badawczych, które w naukach ekonomicznych zawsze występują w przypadku opracowań naukowych. Czy rozpatrując podjęcie tego tematu Doktorant nie zadawał sobie pytań badawczych, na które chciał uzyskać odpowiedź?

b) metodyka badań, materiał źródłowy

W pracy wykorzystano metody modelowe, przy ich analizie wykorzystano także metodę analizy porównawczej. Analizowanymi modelami są wzorcowe technologie chowu danieli. Do ich oceny wykorzystano podstawowe wskaźniki ekonomiczne: wskaźniki opłacalności, wydajności pracy, rentowności inwestycji oraz zapotrzebowania na pracę ludzką. Zaproponowano dziewięć technologii chowu zwierząt: sześć dla chowu danieli oraz porównawczo trzy: dla chowu owiec, pastwiskowego chowu bydła oraz w przypadku utrzymania użytków zielonych bez zwierząt. W rozdziale tym wyczerpująco opisano źródła materiałów liczbowych, założenia do chowu zwierząt i wskaźniki zootechniczne oraz założenia produkcyjne – modele technologii chowu dla modelowego stada o liczebności 100 sztuk fizycznych. Poszczególne technologie różnią się: intensywnością produkcji, rodzajem zabiegów, żywieniem, stopniem dokarmiania zwierząt, masą ciała dorosłych samic, przyrostami cieląt, obsadą zwierząt, długością ogrodzeń kwater, liczbą kwater, sposobem ich urządzenia.

W zakresie analizy hodowlano-ekonomicznej oceniono poziom dobrostanu zwierząt i spełnienia wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance) w zaproponowanych modelach technologii chowu zwierząt. Badane wskaźniki oceniono poprawnie metodą syntetyczną przy zastosowaniu podziału kwartyłowego.

Dobrostan zwierząt oceniono przy wykorzystaniu 6 cech w skali od 10 do 25 punktów. Wymogi minimalne wzajemnej zgodności oceniono pod względem dziesięciu cech przyjmując skalę od 5 do 20 punktów.

Ustalono cztery poziomy oceny spełnienia wymogów dobrostanu zwierząt i wymagań wzajemnej zgodności, a mianowicie: niezadawalająca, niska, średnia i wysoka.

W części metodycznej przyjęto także założenie inwestycji dla poszczególnych modeli dotyczące wartości zwierząt oraz kosztów dzierżawy gruntów.

Rozdział metodyczny opisujący założenia techniczne i technologiczne zaproponowanych modeli chowu zwierząt opisany został wnikliwie przy wykorzystaniu aktualnych źródeł informacji.

Przy opracowaniu uzyskanych wyników posłużono się powszechnie stosowanymi w badaniach ekonomiczno-rolnych metodami analizy ekonomicznej, w tym kalkulacji wielowariantowej oraz wskaźnikowej. Modele technologii poddano analizie przy zastosowaniu metody SWOT. Zastosowano także metodę opisową. Do prezentacji wyników poprawnie wykorzystano technikę tabelaryczną i graficzną. Rozdział metodyczny oceniam bardzo pozytywnie.

c) ocena treści rozprawy

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział nazwany „Przegląd literatury”, w którym przedstawiono bogato ilustrowaną biologię danieli, systemy ich chowu, bazę pokarmową, użytkowanie mięsne, choroby inwazyjne, a także relacje pomiędzy systemami utrzymania i masą ciała danieli. Zasadniczą część rozprawy stanowią rozdziały: wynikowy i dyskusja.

W rozdziale wynikowym zaprezentowano analizę chowu danieli w różnych modelach technologii, według założeń metodycznych. Wykorzystując kalkulacje wielowariantowe obliczono koszty, przychody oraz wynik ekonomiczny – dochód rolniczy. Dochód rolniczy odniesiono do jednego hektara pastwiska, 1 SD oraz 1 samicy stada podstawowego. Wykorzystując analizę porównawczą, oceniono opłacalność chowu w każdym z wariantów technologii. Zaprezentowane w tabeli 33 wyniki udowadniają założenie badawcze Doktoranta (choć takiej hipotezy Autor wprost nie postawił), że nowy system dopłat obszarowych w postaci elementów „zazielenienia” umożliwia uzyskanie dodatniego wyniku ekonomicznego w ocenianych wariantach technologii. Przede wszystkim dla wariantu chowu w utrzymaniu pastwiskowym na glebach słabych oraz ekstensywnego chowu w oparciu o pasze ekologiczne na obszarach proekologicznych. W tych wariantach wskaźniki opłacalności znacznie przewyższyły warianty porównawcze chowu owiec i pastwiskowego chowu bydła mięsnego.

Oszacowano także zapotrzebowanie na pracę ludzką oraz maszyn, koszty obsługi zwierząt oraz wskaźniki wydajności pracy porównując poszczególne modele technologiczne z wariantu „łąki bez zwierząt”, „gospodarstwo agroturystyczne” i „chów danieli w parkach”.

W tej części opracowania zastrzeżenia budzi wykres 12 i komentarz do danych w nim zaprezentowanych (str. 81). Zgodnie z tytułem wykres 12 prezentuje wskaźniki wydajności pracy w różnych wariantach. Zgodnie z założeniami metodycznymi (str. 44) wydajność pracy ludzkiej to wartość produkcji w odniesieniu do nakładów pracy, czyli miarą powinno być zł/1 godz. lub zł/1 zatrudnionego. Po raz pierwszy spotkałam się z tym, aby wydajność pracy wyrazić w punktach. W miarach ekonomicznych punkty stosuje się przy zjawiskach jakościowych (np. ocena dobrostanu zwierząt), a nie ilościowych (np. zapotrzebowanie na pracę w rbg). Na stronie 81 nieprawidłowo użyto terminu wskaźnik kapitału ludzkiego (jest to cecha jakościowa oceniająca wykształcenie, umiejętności, doświadczenie zawodowe, kwalifikacje, itp.) utożsamiając to pojęcie z ilościową cechą wydajności pracy (wykres 12). Poprawnie natomiast zastosowano system punktowy oceny dobrostanu zwierząt i spełnienia warunków wzajemnej zgodności (wykres 13). Metodycznie najbardziej interesującą częścią jest uproszczona analiza SWOT z uwzględnieniem waloryzacji punktowej. Strategiczne ujęcia poszczególnych modeli technologii daje wyobrażenie o szerokiej znajomości

zagadnienia także w szerszym kontekście w ujęciu szans i zagrożeń. Ocena atrakcyjności rynkowej, pozycji rynkowej i prawdopodobieństwo sukcesu w technologiach chowu danieli stanowi syntezę analiz ekonomicznej oceny modeli poszczególnych wariantów chowu tych zwierząt, również w ujęciu porównawczym z chowem owiec i bydła mięsnego.

W tabeli 44 (str. 91) przedstawiono wartość inwestycji dotyczące chowu danieli w ujęciu ogółem i na 1 ha. Wzięto pod uwagę wartość urządzeń i zwierząt. Przy obliczaniu tych wskaźników podstawą były założenia inwestycyjne przedstawione w metodyce w tabelach 24 i 25 (str. 58 i 59), tymczasem w tabeli 44 nie uwzględniono wszystkich elementów założenia (czynsz dzierzawny) nie wyjaśniając dlaczego.

Rozdział wynikowy kończy analiza wpływu elementów „zazielenienia” na zasoby materii organicznej i jej odtwarzanie. Oceniono wpływ „zazielenienia” na ulepszenie wartości biologicznej gleb, przyrost materii organicznej w modelach w porównaniu do łąk bez zwierząt oraz problem emisji gazów cieplarnianych.

Dyskusja wyników świadczy o dużej wiedzy Doktoranta zdobytej poprzez źródła literaturowe oraz badania własne. Autor porównuje i ocenia kształtowanie się opłacalności chowu w różnych wariantach. Słusznie wnioskuje, że na poziom opłacalności wpływ mają przede wszystkim unijne dotacje, ale także ceny sprzedaży zwierząt. Na opłacalność wpływa także pracochłonność produkcji. Autor ocenia to zagadnienie na tle źródeł literatury. Na str. 100 nieprawidłowo użyto sformułowania „kapitał ludzki” utożsamiając to z wydajnością pracy. Problem oceny wydajności pracy nie został jasno opisany. Na stronie 44 w części metodycznej opisano jak diagnozowano wydajność pracy nie wskazano jednak żadnej skali punktowej, którą Autor komentuje w rozdziale wynikowym.

W podsumowaniu Autor wskazał najbardziej ekonomicznie uzasadnione warianty chowu zwierząt, biorąc pod uwagę tak wysokość nakładów pracy, poziom dobrostanu zwierząt oraz produkcję materii organicznej i odtwarzanie plonotwórczego potencjału gleby. Podsumowanie oceny omawianego zagadnienia stanowią informacje zawarte w tabeli 50. Takie ujęcie świadczy o szerokiej wiedzy i umiejętności syntezy Doktoranta.

Reasumując, przedłożona do oceny rozprawa doktorska spełnia wymogi monografii naukowej. Autor sformułował cel, zgromadził literaturę i materiał liczbowy, właściwie dobrał i zastosował metody badawcze. Praca ta jest przykładem procesu naukowego myślenia „od analizy do syntezy”.

Praca doktorska Tadeusza Orlańskiego pt.: „*Aspekty chowu danieli (Dama dama) w koncepcji programu „zazielenienia” Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej*” spełnia wymogi stawiane rozprawie doktorskiej określonych w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 czerwca 2011 roku w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniach habilitacyjnych oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. 2011, nr 204, poz. 1200) i na tej podstawie stawiam wniosek o dopuszczenie Pana Tadeusza Orlańskiego do dalszego etapu postępowania doktorskiego.

prof. dr hab. Barbara Kutkowska
